İBN-İ EBÎ Zİ’B

Tâbiîn’den tanınmış bir hadîs âlimi. İsmi, Muhammed bin Abdurrahmân bin Mugîre bin Haris bin Ebî Zi’b, Künyesi, Ebû Hâris’dir. 80 (m. 699) senesinde doğup, 158 (m. 774) târihinde vefât etti. Medîne-i münevverelidir. Burada fetvâ verirdi. İmâm-ı Mâlik’in çok yakın bir arkadaşı olup, birbirlerini çok severlerdi. Çok sâlih bir zât idi. Vera’ sahibi idi. Emr-i ma’rûf ve nehy-i anil-münker (iyiliği emredip, kötülükten alıkoyma) emrine çok dikkat ederdi. Hakkı söyleme husûsunda kimseden korkmazdı. Hadîs ilminde yüksek bir derecesi olup, sikadır (güvenilir). Kardeşi Mugîre’den, dayısı Haris bin Abdurrahmân el-Kureyşî, Abdullah bin Sâib bin Yezîd, İbn-i Abbâs’ın âzâdlısı İkrime, Kâsım bin Abbâs, İbn-i Ömer’in âzâdlısı Nâfi, Zührî, Sâlih bin Kesir ve daha bir çok muhterem zâtlardan (radıyallahü anhüm) hadîs-i şerîf dinlemiştir. Kendisinden de, Sevrî, Ma’mer, Saîd bin İbrâhîm, Velîd bin Müslim, Abdullah bin Mübârek, Haccâc bin Muhammed, Muhammed bin Ömer el-Vâkıdî gibi büyük zâtlar, hadîs-i şerîf bildirmişlerdir.

Halife Mehdî, kendisini Bağdâd’a da’vet etti. Bir müddet orada hadîs-i şerîf rivâyet ettikten sonra, Medîne-i münevvere’ye dönerken, Kûfe’de vefât etmiştir.

Menkıbeleri: Haccâc el-A’ver (radıyallahü anh) dedi: Bağdâd’a gelir, kendisinden duyduklarımı ona tashih ettirirdim. Fakat, bu düzeltmeyi onun huzûrunda yapmazdım.

Kalkardım, bir direk veya başka bir şeyin arkasına gizlenir, düzeltilecek şeyi orada düzeltir, ondan sonra, tekrar O'nun yanına dönerdim.

İmâm-ı Mâlik hazretleri, Halife Ebû Ca'fer el-Mansûr'un yanına gelmişti. Ebû Ca'fer, İmâm-ı Mâlik'e (radıyallahü anh) Medîne-i münevvere'de âlimlerden kim kaldı?" diye sorunca, O da "Ey mü'minlerin emîri! İbn-i Ebî Zi'b, İbn-i Ebî Seleme, İbn-i Ebî Sibre'nin (r.aleyhim)" isimlerini söyledi.

Ebû Naîm anlattı: Bir sene, Halife Ebû Ca'fer Mansûr ile hacca gitmiştim. Daha yirmibir yaşında idim. Ebû Ca'fer'in beraberinde İbn-i Ebî Zi'b ve Mâlik bin Enes de vardı. Ebû Ca'fer, İbn-i Ebî Zi'b'i, güneşin batacağı sıralarda, meclis binasına çağırttı ve onu yanına oturttu. Sonra ona "Hasan bin Zeyd bin Fâtıma hakkında ne dersin?" diye sordu. İbn-i Ebî Zi'b "O, adâleti araştırıp, ona riâyet eden mübârek bir zâttır" cevâbını verdi. Bu sefer, Ebû Ca'fer "Ya benim hakkımdaki kanâatin nedir?" diye iki-üç defa tekrarlayınca, "Şu Kâ'be-i muazzamanın Rabbi olan Allahü teâlâya yemîn ederim ki, sen zâlim bir insansın" dedi. Bu söz üzerine, orada bulunanlardan birisi, İbn-i Zi'b'in (radıyallahü anh) sakalına yapıştı. Ebû Ca'fer, "Dokunma ona" dedi ve üçyüz dinar verilmesini emretti.

Muhammed bin Kâsım bildirdi: "Halife Mehdî, Resûlullah efendimizin mescidini (Mescid-i nebevî'yi) ziyârete gelmişti. İçeri girince, herkes ayağa kalktı. Yalnız Ebî Zi'b, kalkmamış, yerinde oturuyordu. Bunun üzerine, Müseyyib bin Züheyr, "Kalk, Yâ İbn-i Ebî Zi'b, bu gelen, mü'minlerin emîri, Mehdî'dir" dedi. İbn-i Zi'b'in ona cevâbı "İnsanlar, ancak âlemlerin Rabbi olan Allahü teâlânın huzûrunda ayakta kalır" oldu. Bunu gören Halife Mehdî, "Dokunma ona, kalsın öyle" dedi. Bu hâdiseyi anlatan Muhammed bin Kâsım, bu manzara karşısında, korkudan başımdaki tüyler, ayağa kalkmıştı" dedi.

İbn-i Zi'b, Halife Mansûr'a: "Ey mü'minlerin emîri! İnsanlar mahvoldu. Elindeki imkânlarla, onlara biraz yardım etseydin, iyi olurdu" dedi. Bunun üzerine Halife "Yazık sana, eğer memleketin önemli noktalarına askerler gönderip, oralardan düşmanın girmesine mâni olmasaydım, şimdi onlar evine girip, seni boğazlamış olacaklardı" dedi. İbn-i Ebî Zi'b de Mansûr'a "Bu bölgelerin emniyetini te'mîn eden, fetihler yapıp, insanlara ihtiyâçlarını karşılaması için bol bol bağışlarda bulunan başkalarıdır. Hem O, seçkin, senden daha üstün bir zât idi" deyince, Mansûr "Kim O?" dedi. İbn-i Ebî Zi'b, "O, Hazreti Ömer idi" deyince, Mansûr başını önüne eğmek zorunda kalmış ve yanındakilere dönerek "İşte, şu gördüğünüz pîr-i fânî (yaşlı zât), Hicaz ehlinin seçilmişlerinden birisidir" demiştir.

Ebû Ömer Abdullah bin Kebîr dedi ki: Abdüssamed, Medîne-i münevvereye vâli tâ'yîn edilmişti Kureyşlilerden ba'zısını dar bir yere hapsetti. Bunların akrabalarından ba'zıları, bu durumu mektûbla, halife Ebû Ca'fer'e bildirip, şikâyette bulundular. Ebû Ca'fer, mektûbla beraber bir adamını Medîne-i münevvereye gönderip, ulemâyı (âlimleri) da yanına alarak teftiş edip, bu husûsta onlara rapor da tutturmasını, söyledi. Âlimler komisyonunda İbn-i Ebî Zi'b de vardı. Hapishâne görülüp, durum incelenerek, sıra rapor işine gelince, komisyondaki âlimler yumuşak ifâdeler kullandılar. Fakat İbn-i Ebî Zi'b, ne görüp, ne tesbit ettiyse, aynısını olduğu gibi rapora yazdı. Raporlar halifeye gönderildi. Halife, hacca giderken Medîne-i münevvereye uğradı. Âlimleri yanına çağırdı. Gelip, halifenin huzûruna girdiler. Hapishâne mes'elesi hakkında bilgi verdiler. Fakat yine durumu yumuşak bir şekilde anlattılar. İbn-i Ebî Zi'b ise, mes'eleyi gördüğü gibi, hapishânenin çok dar ve içerdekilerin vâlinin elinden neler çektiklerini anlatınca, halife renkten renge giriyor, vâliye hiddetli bir şekilde bakıyordu. Bu sırada, hâdiseyi anlatan Ebû Ömer, İbn-i Zi'b'in bu sözleri karşısında, vâli Abdüssamed'in akıbetinin kötü olacağından endişelenerek, az da olsa halifeyi yumuşatmak için ba'zı şeyler söyledi. Bunun üzerine İbn-i Ebî Zi'b: "Vallahi, ey mü'minlerin emîri! Benim onlara bir kastım yok. Neyse onu söylüyorum. Siz, bana kendinizi bile sorsaydınız, neyseniz onu söylerdim" deyince, halife, Allah aşkına söyle, beni nasıl buluyorsun?" dedi. Bunun üzerine İbn-i Ebî Zi'b: "Vallahi, sen zâlim birisisin" dedi. Herkes artık İbn-i Ebî Zi'b'in işinin bittiğine kesin inanmışlardı. Fakat tam aksine, halife onu ertesi gün çağırtıp, tebrik etti ve "Hoş geldin, ey Allahü teâlânın rızâsı yolunda, kınayanın kınamasından çekinmeyen muhterem insan" diye karşıladı.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) El-A'lâm cild-6, sh. 189

2) Tehzîb-üt-tehzîb cild-9 sh. 303

3) Vefeyât-ül-a'yân cild-4, sh. 183

4) Tezkiret-ül-huffâz cild-1, sh. 191

5) Târîh-i Bağdâd cild-2, sh. 300, 305